

ՏԻՐԱՄԱՅՐՆ ՈՒ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Քրիստոսի Եկեղեցին շատ կանուխէն Ս. Աստուածածնի նկատմամբ ունեցած է երկնազած գերյարգանք (hyperdulio), պաշտելութեան եւ յարգանքի միջառանձան աստիճան մը։ Ս. Կոյսը որպէս միջոց փրկագործութեան, իրաւօրէն ընդունուած է իբրեւ Քրիստոսի փրկչական տնօրինութիւններուն անբաժան մասնակիցը։ Եփեսոսի տիեզերական ժողովին, 431 թուին, 200 հայրապետներու ներկայութեան, երբ՝ Նեստորի մարգարանական ծայրայեղութիւններուն դէմ շղթայազերծուած պայքարով կարելի եղաւ վերահաստատել «մի Քրիստոս», «մարմնացեալ բան», բայց ոչ «աստուածակիր մարդ», ուղղափառ բանաձեւը, իսկոյն Մարիամ՝ վերահռչակուեցաւ իբրեւ ծնող «մարմնացեալ Աստուծոյ» եւ ոչ լոկ «մարդու»։ Ուստի՝ «Աստուածածին», «Տիրածին», «Աստուածամայր» անուանումները։

Իբրեւ հետեւանք դաւանական այսօրինակ ուղղափառ խոստովանութիւններու, քրիստոնէական եկեղեցին, իր ծագումնային շրջաններէն, հասնաւորեց կրօնական պաշտամունքային առիթներ կամ տօներ, որոնց նպատակը եղաւ ոչ միայն պարզ նուիրական հանդէսներ կատարել, այլ այդ հանդէսներով ցուցաբերել հոգեւոր արժէքներ, որոնցմով սուրբեր, մարտիրոսներ, հայրապետներ, այս պարագային՝ Ս. Աստուածածինը, կ'առաջնորդեն քրիստոնեան՝ Աստուծոյ, աղօթական արարողութիւններով։

Մեր եկեղեցին, Ս. Կոյսի անձին ու անոր վերաբերեալ յիշատակներու պաշտամունքը կամ վերակոչումը, կը դասուորէ «Տէրունի տօներ»ու խմբաւորումի կարգին, ուր արդարեւ, Քրիստոսի անձին, ու Անոր տօրինական դրուագներու ջովն ի վեր կը փառաբանուին Ս. Աստուածածինն ու անոր կեանքին առնչակից հանգրուանները, որոնք ըստ մեր տօնացոյցի ցուցմունքին, կը գլխաւորուին հետեւեալ եօթն տօնական անուանակոչումներու ներքեւ։

Մեր օրացոյցով ամսական թուարկումի յաջորդականութեան պիտի չգիմենք. այլ Ս. Կոյսի կեանքի ժամանակագրական բնական ընթացքը ուղեցոյց առնելով պիտի սկսինք . . .

ա) «Յղութիւն Ս. Աստուածածնի յիննայէ»։ Մենք եւ յոյները Ս. Կոյսի կեանքի այս հանգրուանը կը տօնենք զեկտեմբեր ամսոյ 9-ին, որ այս տարի կը զուգադիպի Հինգշաբթի օրուան։ Իսկ լատինները կը պահեն իրենց աւանդական թուականը՝ զեկտեմբեր 8, օր մը առաջ։ Մեր եկեղեցւոյ մէջ, տօնին համապատասխան մասնաւոր շարական չէ յօրինուած. անոր փոխարէն կարգադրուած է երգել՝ «Երգեցէ՛ք որդիք Սիոնի երգ նոր ի ծննդեան մօր Տեառն . . .» օրհնութիւնը (Կանոն Մենդեան Սրբոյ Աստուածածնի ի Մնողաց իւրոց ի Յովակիմայ եւ յիննայէ) որուն առաջին երկու պատկերները բանաստեղծական պատկերներու եւ զաւանաբանական ճշգրտացրութիւններու գեղեցիկ համադրութիւն մըն է, ԳԿ. ժայնդանակով։ Օրուան քարոզը «Մայր սուրբ . . .» իսկ «Ս. Աստուած . . . որ խաչեցար»։ Նախորդ օրը, զեկտ. 8-ին երեկոյեան ժամերգութեանէն վերջ՝ Նախատօնակ «Որ նախիմաց իմաստութեամբ տնօրինեցեր զխորհուրդ սուրբ եկեղեցւոյ . . .» շարականը ԱԿ. ժայնդանակով (Կանոն Յովակիմայ եւ Աննայի Մնողաց Սրբուհոյ Աստուածածնի)։

բ) «Տօն Մենդեան Սրբուհոյ Կուսին Մարիամու յիննայէ»։ Այս տարի կը հանդիպի չորեքշաբթի օրուան՝ Սեպտեմբեր 8-ին, Խաչվերացի պահոց երրորդ օրը։ Արդարեւ կ'երգուի օրուան յատուկ շարականը «Երգեցէ՛ք որդիք Սիոնի . . .» իւր տարբին։ Օրուան քարոզը՝ «Մայր սուրբ . . .» իսկ «Ս. Աստուած . . . որ

խաչեցար»։ Նախորդ երեկ յան՝ նախատեսակ - «Որ նախիմաց իմաստութեամբ . . .»։

գ) «Ընծայումն Ս. Աստուածածնի երից ամաց ի Տաճարն»։ Յոյներն ու լատինները եւ մենք կը տօնենք նոյեմբեր 21-ին։ Այս տարի՝ կիրակի, եւ ԺԱ. կիրակի զկնի Ս. Խաչի։ Հետաքրքրական է կրկնել որ այս տօնին եւս կարգադրուած է երգել նոյն «Երգեցէ որդիք Սիոնի երգ նոր . . .»։, իւր սարօքն։ Քարոզը՝ «Մայր սուրբ . . .»։ Իսկ «Ս. Աստուած . . .»։ որ յարեար . . .»։, որը կիրակի ըլլալուն։ Շաբաթ երեկոյեան՝ նախատեսակ, նոյն՝ «Որ նախիմաց իմաստութեամբ . . .»։ չարականով։ Հրէական աւանդութիւն էր մանուկին ծնելէն երեք ամիս վերջը՝ ծնողքը՝ կ'ընծայէր զայն Տաճարին։ Յիշել որ, Քրիստոսի ծնողքն ալ նոյն պատճառով ընծայեցին զինքը Տաճարին։

դ) «Աւետումն Ս. Աստուածածնի»։ Այս տարի կը զուգադիպի Աւագ չորեքշաբթի պահոց օրը՝ Ապրիլ 7 անփոփոխ կերպով։ Ս. Կոյսի կենքեղին տիրական զէպքերէն մին։ Ղուկասու աւետարանը երկիւղածութեամբ կը յիշատակէ ողջունաբեր աւետիսի երկխօսութիւնը ընդմէջ Հրեշտակին ու Մարիամին։ Տօնին յատուկ օրհնութիւնը՝ «Որհուրդն անճառ ծածկեալն յազգաց եւ յաւիտեանց, յայտնեցաւ իշմամբ Հրեշտակապետին այսօր առ կոյսը Մարիամ . . .»։, իւր սարօքն։ Որհուրդանշող՝ նախաքայլերը Քրիստոսի տնօրինական գործունէութեանց։ Նախորդ երեկոյեան՝ նախատեսակ նոյն «Որհուրդն անճառ . . .»։ չարականով։ Այս տարի Աւագ չորեքշաբթի օրով քարոզը՝ «Մայր սուրբ . . .»։ Իսկ «Ս. Աստուած . . .»։ որ եկիր եւ զալոց ես»։

ե) «Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի»։ Ս. Կոյսի տօներէն ամենէն գունազեղն ու ժողովրդականը։ Մին՝ Հինգ տաղաւարներէն որ ոգեկոչումն է Տիրամօր յետ մահուան երկինք փոխադրութեան յիշատակին։ Տօնին առնչակցած է «Նաղդի օրհնութեան» արարողութիւնը. գեղեցիկ աւանդութիւն մը, թերեւս նախաքրիստոնէական ծագումով։ Յոյներն ու լատինները կը տօնեն օգոստոս 15-ին, առանց փոխելու օրուան պատճառով։ Մենք՝ օգոստոս 15-ին մերձաւորագոյն կիրակիին։ Վկայօր ժողովեալ սրբոցն ի միասին . . .»։ (Կանոն վերափոխման Ս. Աստուածածնի) գերաբանէ չարական, Դ2. ձայնեղանակով։ Տօնին վերակոչումը կը կրկնուի ինթօրեայ մատուցմամբ, նոյնքան ինքնատիպ չարականներով։ Քարոզ՝ «Մայր սուրբ . . .»։ Իսկ «Ս. Աստուած . . .»։ որ եկիր ի փոխումն Մօր քո եւ կուսին . . .»։ Նախորդ երեկոյեան՝ նաւակատիւ։ Իսկ երկուշաբթին՝ «Յիշատակ մեռելոց»։

Մեր օրացոյցը, այս բոլորի կարգին, կը յիշատակէ երկու տօներ եւս, որոնք նուիրուած են Ս. Աստուածածնի սեփական իրեղէններու գիւտին։

զ) «Գիւտ Տփոյ Սրբուհւոյ Աստուածածնի», յուլիս 4-ին, որ է Հինգերորդ կիրակի զկնի Հոգեպալտեան։ Զուեննալով յատուկ չարական, այս տօնին ալ կ'երգուի «Երգեցէ որդիք Սիոնի երգ նոր . . .»։ կանոնը, իւր սարօքն։ Քարոզ՝ «Մայր սուրբ . . .»։ Իսկ «Մուրբ Աստուած . . .»։ որ յարեար . . .»։, որը կիրակի ըլլալուն։ Նախորդ երեկոյեան՝ նախատեսակ՝ «Որ նախիմաց իմաստութեամբ . . .»։ չարականով։

Կը պատմուի թէ տուփը կը պահուէր Գալիլիա՝ Նազարէթ քաղաքը՝ Հրեայ այրի կնոջ մը տան մէջ։ Այդ տուփին մէջ կը պահուէր Ս. Կոյսին գլխանոցը, եւ այդ պատճառաւ տունը դարձած էր ուխտավայր մը։ Կ. Պոլսէն երկու ազնուական եղբայրներ այդ քաղաքը այցելութեան միջոցին կը տեղեկանան տուփի մասին։ Հնարքով մը կը վերցնեն զայն այրի կնոջ տունէն եւ կը փոխադրեն Կ. Պոլիս երկիւղած հանդիսութեամբ։

է) «Գիւտ զօտոյ Սրբուհւոյ Աստուածածնի»։ Թուական՝ օգոստոս 29, որ է երրորդ կիրակի զկնի վերափոխման։ Այս տօնին եւս կ'երգուի «Երգեցէ որդիք Սիոնի երգ նոր . . .»։ չարականը՝ Քարոզ՝ «Մայր սուրբ . . .»։ Իսկ «Ս. Աստուած . . .»։

ու. քարեար» օրը կիրակի լլալուն: Նախորդ երեկոյեան՝ «Որ նախիմաց իմաստութեամբ . . .»:

Ս. Կոյսի զօտին, հաւանաբար մաս կը կազմէր իր զգեստին կամ աղղուզարդին: Գօտիին գիւտը տեղի կ'ունենար Երուսաղէմի մէջ հինգերորդ դարուն, աւրկէ կը փոխադրուի Կ. Պոլիս եւ կը զետեղուի Աստուածածնի նուիրուած տաճարին մէջ: Կ'ըսուի թէ Լեւոն Կայսեր թագուհին՝ Զոյի՝ իր բժշկութիւնը կը ստանայ Տիրամօր Գօտիին ուխտի երթալով:

Այս երկու տօները Արեւելքի՝ յոյն եկեղեցւոյ կողմէ կը պաշտուին յատուկ տօնախմբութիւններով, եւ մաս կը կազմեն անոր տօնացոյցին: Բայց չուշացաւ այն չրջանը երբ նոյն երկու տօները փոխադրուեցան Արեւմուտք, ուր լատին եկեղեցին ընծայեց անոնց յատուկ յարգ ու պաշտօն:

Մեր մէջ երկար ատեն, երկու տօները պարագայաբար կ'երեւային մեր տօնացոյցի էջերէն: Միայն 18-րդ դարու վերջին քառորդին Տ. Սիմէոն Ա. Երեւանցի Կաթողիկոսն էր (1763-1780), մեր տօնացոյցին համար կատարած փոփոխութիւններու եւ նոր կարգադրութիւններու ընթացքին, տնօրինեց երկու տօներուն մնալուն մասնակցութիւնը հայ եկեղեցւոյ տօնական պաշտամունքներուն մէջ: Հաւանաբար յոյն եւ լատին եկեղեցիներու հետ համախորհուրդ մնալու նախանշախնդրութեամբ:

ԳՐԻԳՈՐ ՈՍԿԱՆԵԱՆ